

Pozitivismus a jeho feministická kritika

Pozitivismus

Pozitivismus je filozofická tradice a především sociologický směr, jenž vychází z „pozitivní filozofie“ francouzského zakladatele sociologie Augusta Comta. Comte věřil, že náboženská víra může být nahrazena vědeckým zkoumáním a objektivitou. Předpokládal tři stadia historického vývoje: „teologické stadium“¹ (asi do roku 1300), „metafyzické stadium“² (dalších 500 let) a poslední stadium mělo následovat (pozn.: jde o vědecké stadium). (Babbie 2001: 44) „Comte tvrdil, že skutečné poznání pramení jedině z empirického smyslového pozorování, zbaveného zkreslujících metafyzických předsudků.“ (Harrington 2006: 58-59)

Pozitivisté tedy považují metody přírodních věd za nejlepší a neobjektivnější způsob získání poznání (vědění). Jejich výzkum má být precizní a jedině empirický, je založen na testování hypotéz a neutrálním popisování skutečnosti. Pozitivismus jako filozofie předpokládá, že takový výzkum je nejspolehlivější a na rozdíl od jiných zdrojů porozumění (teologie, metafyzika) je ověřitelný. Pozitivisté dávají v sociálních vědách převážnou přednost kvantitativním, numerickým datům. (O'Connell Davidson, Layder 1994: 21-29)

Dalo by se říct, že celý sociální výzkum vychází z Comta. Jeho názor, že společnost by mohla být zkoumána vědecky, položil základy pro další vývoj sociálních věd. (Babbie 2001: 44) „Obory jako psychologie, sociologie a historie se podle jeho mínění měly řídit stejnými principy, jakými se řídí již zavedené přírodní vědy.“ (Harrington 2006: 59)

Feministická kritika pozitivismu

Existuje feministická kritika, jež se zaměřuje na společenské vědy obecně, a to především na androcetrismus těchto věd. Tato kritika odkazuje na myšlenku, že společenskovědní výzkum obsahuje převážně maskulinní tendence a následně produkuje výslovně mužský pohled na sociální realitu. Feministky upozorňují, že koncepty, ze kterých vychází většina výzkumníků, odrážejí zkušenost mužů. Některé feministky argumentují, že metody a techniky využívané v ortodoxním společenskovědním výzkumu jsou často prostoupeny maskulinními hodnotami do takové míry, že mohou jedině vyprodukovat mužsky ovlivněné (zabarvené) vědění. (O'Connell Davidson, Layder 1994: 49-50)

¹ **Teologické stadium:** Lidé si přizpůsobují přirozený svět ke svému obrazu. Je charakteristické vírou v duchy a nadpřirozené síly. (Harrington 2006: 59)

² **Metafyzické stadium:** Lidstvo prostřednictvím abstraktních pojmů překonává pověrečné zvyklosti a mystické představy o světě. (Harrington 2006: 59)

„Identifikování vědeckého myšlení s maskulinitou je výrazně zakořeněné v západní kultuře a může být přímo spojené s dichotomií genderových stereotypů a socializací uvnitř kultury.“ (Hesse-Biber, Yaiser 2004: 6) Touto problematikou se zabývá např. Emily Martin, jež provedla analýzu, která potvrzuje sexismus jazyka užívaného v lékařských časopisech; Susan Bordo, která popisuje vyloučení žen z filozofického diskursu a další. (Hesse-Biber, Yaiser 2004: 7-8) První pozitivisté, kteří zkoumali spokojenost pracovníků, nezahrnuli do svých vzorků ženy. Když byla zkoumána soukromá sféra, ve většině případů se naopak nepočítalo s muži. (Hesse-Biber, Yaiser 2004: 8-9)

Dalším problematickým bodem byla objektivita výzkumu, jež byla pro pozitivisty, jak již bylo řečeno, naprosto zásadní. Stanley a Wise tvrdili, že feministické výzkumnice by mohly a měly odmítat ortodoxní standardy objektivit výzkumu. (Stanley, Wise 1993) Podle Adrienne Rich je „objektivita“ termín, kterým muži označili jejich vlastní subjektivitu. (O'Connell Davidson, Layder 1994: 36)

Na pozitivismus také reagoval feministický empirismus, standpoint feminismus a postmoderní feminismus. Proběhly snahy o rekonceptualizaci epistemologie, metodologie a vědeckých metod.

Feministický empirismus měl za cíl eliminovat androcetrismus vědeckého poznání tak, že se badatelé budou více držet zásad pozitivismu a že přidají ženy a další menšinové skupiny do výzkumných vzorků. Výzkumník měl podle tohoto směru zkoumat také souvislosti nového zjištění, stejně jako souvislosti jeho odůvodnění. Avšak bylo občas uznáváno, že tradiční způsoby získávání dat byly navrženy tradičními vědci – muži. (Hesse-Biber, Yaiser 2004: 9-10)

Feministická standpoint epistemologie počínala výzkumem života žen. Standpoint teorie je založena na myšlence, že utlačovaní si vytvořili duální perspektivu: jejich osobní perspektivu (stanovisko), kterou rozvinuli díky zkušenostem a perspektivu jejich „utlačovatelů“. Standpoint se získává na základě pozice v sociálním řádu. Standpoint teorie zkoumá životy marginalizovaných lidí a kriticky zkoumá životy dominantních skupin. Odmítá pozitivistickou „univerzální pravdu.“ (Hesse-Biber, Yaiser 2004: 15-16)

Feministické výzkumnice kriticky zkoumaly základní principy pozitivismu a začaly rozvíjet novou feministickou epistemologii v rámci výzkumného procesu. Nadnášely otázky: Kdo může ovládat vědění? Jak je nebo může být získáno poznání? a ptaly se po samotném významu slova. Tvrdily, že pozitivismus je zrcadlením a rozšířením dominantního pohledu na svět a je využíván pro udržení nerovných mocenských vztahů. Pozitivistická věda si podle nich osvojuje rozlišení subjekt-objekt (výzkumník-zkoumaný), kde badatel je považován za toho, kdo tomu rozumí. Pozitivismus dále obsahuje dualismus racionální-emocionální, nutí výzkumníka, aby byl hodnotově neutrální a objektivní. Feministky upozorňují, že přirozené vědění je zaujaté, situační, subjektivní i vztahové. Do výzkumu zasahuje víra, ideologie, tradice i struktura společnosti a vždy existuje specifický pohled na věc. (Hesse-Biber, Yaiser 2004: 11-13)

Použitá literatura

Babbie, E. 2001. *The Practice of Social Research*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.

Harrington, Austin. 2006. „Co je sociální teorie?“. Pp. XX-XZ In Harrington, Austin a kol. *Moderní sociální teorie*. Praha: Portál.

Hesse – Biber, Sharlene Nagy, Yaiser, Michelle L. 2004. *Feminist Perspectives on Social Research*. New York: Oxford University Press.

O'Connell Davidson, Julia, Layder, Derek. 1994. *Methods Sex and Madness*. London: Routledge.

Stanley, L., Wise, S. 1993. *Breaking Out Again: Feminist Ontology and Epistemology*. London: Routledge.